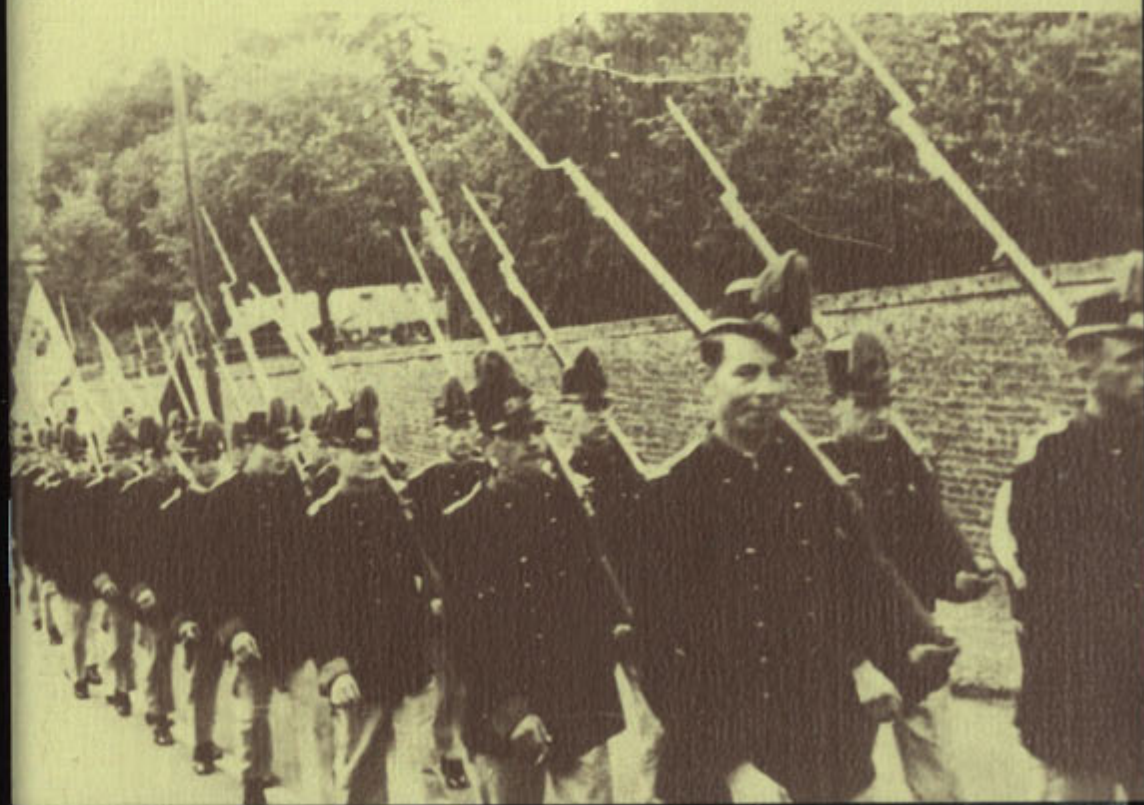

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' december 1994, 14e jaargang nr. 4

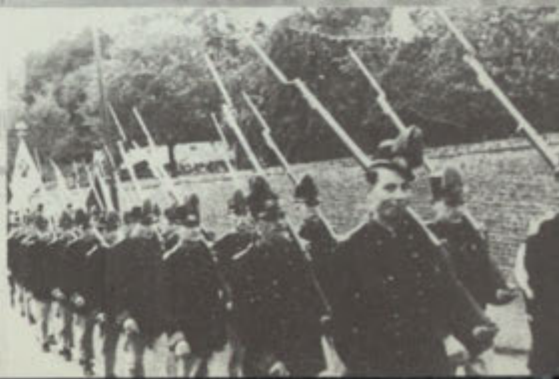

Voorwoord redactie

Wat is er nu aan de hand met de Grueles? Het is een vraag die vaak wordt gesteld. De Grueles zijn een vereniging van jongeren die zich inzetten voor de samenleving. In deze uitgave wordt aandacht besteed aan de activiteiten van de Grueles in 1994.

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' december 1994, 14e jaargang nr. 4

Bij de voorpagina

De Grenedeers

Voorwoord redactie

Stel dat u geabonneerd zou zijn op een prachtig tijdschrift dat f 19,50 per jaar kost. Zou u dan uw abonnement opzeggen en losse nummers gaan kopen, die véél en veel duurder zijn, als de abonnementsprijs zou worden verhoogd tot f 22,50 per jaar? Wij dachten van niet. U zou wel gek zijn.

De sectie Natuur organiseert maandelijks natuurlessen voor de jeugd. Niet in de schoolbanken, maar in de natuur zelve. Al wandelend vogels en andere dieren en planten leren kennen en herkennen, zorgen voor wintervoeding van vogels, nestkasten timmeren, zaden verzamelen en nog meer leuke dingen. Voor meisjes en jongens tussen 8 en 12 jaar warm aan bevolen. Voor meer informatie, bel Ina van de Weerd (04408-2806) of José van de Gaar (04408-2868).

Om nog even terug te komen op dat prachtige tijdschrift. U zult begrepen hebben dat het hier om "Grueles" gaat. De abonnementsprijs wordt vanaf 1995 inderdaad f 22,50. Abonnement opzeggen? U zou wel gek zijn.

Zaolige Kiësmes en Zaolig Nejaor

De redactie

Kiësvekaansie 2

Bërke haw kiësvekaansie en 'r goúng ién de Manskessjtèg iéssjtole. De loch wäor blaw mèt hié en dao oonrègelmaotige witte sjtriépe. 'n Oranje zon sjtoúng boëve de bos en 'n blèik haf maon boëve 't kesjtjelke van Kaastert. De sjnie laog al 'nnen däog of twelf en eker däog veel nog get debié. 't Vroer get. D'n iéssjtool wäor 'n plaank mèt twie zyplaanke oe Tefiel, de sjmiéd, twie iézere bensjes haw oonder gehoúwe. Versjeje keender wäore al aon 't iéssjtole. Zjeng Mans haw vuur z'n hoés asseraoje gegoejd. De sjtèg vuur z'n hoés huurde e bitsje bié zién hoés. Hër mós dao ekers kier op vuur ién 't sjeurke heksel te sjniéje of get hoeger de hoonder te vore, sjlaam ién te hoële en mie van die dinger. Boëve aon d'n oëve van Mans kòste ze begénne mèt iéssjtole. Doerdad de keender saoves wäoter ién de sjtèg goejde, wäor 't ién 't midde sjpiégelglad. Oonder ién 't Brook, aon 't voetbaltrijn, hawwe ze de peundraod doërgesjnoëje, uúver 'n sjloet plaanke gelaag, dao sjnie opgegoejd en saoves wäoter. Bërke mós d'n iéssjtool dejle mèt ze breurke Zjaoke, wat nogal get vrèigel gaof. Wie Bërke get lang oonder blèf, kaom Zjaoke nao oonder: "Oe blyfs tich?" Bërke sjtoúng mèt 'n dèil keender òm d'n iéssjtool van Piet van Maj Sjproonk. Ze wäorem d'n iéssjtool aon 't vergeliéke. Piet haw de klejnsten iéssjtool van allemaol, hër hoúng mie d'r néve es dat 't drop zao, meh wäor vèul gawwer en goúng t'rs 'n dèil langs es 'r de sjtèg aof vloeg. "Kom, v'r goën op en daan allemaol aterèin nao oonder", zaag Bèr Indebraek. Bërke laag zich plat op d'n iéssjtool. "Zjaoke, zit dich op m'nne rök, meh kom neet mèt d'n kloompe aon de groond." Piet Mans zao bié Reemao, 'nne zjwerten Amerikaan dè ién de kuúke van de seldaote deens doeg (bié Zjirke van Graaatsje ién 't wërkes),

boëven op z'nne rök. Eker pakde z'nne vuurgenger bié z'n eenkele vas. Zès iéssjteul mèt keender vloege mèt vèul kebaal de sjtèg aof, 't Brook op. Reemao, dè ateraon hoúng, kègkde of 'r ién e mets hoúng. Van d'n angs leet 'r los en vloeg bié Sjtéske ién de vāort de graof ién. Piet vloëg uúver 'm heen, mèt z'nne gaanse kop de sjnie ién. Reemao teerde: "Hee, joé, sön òf e bitsj". Piet versjtoúng Reemao neet gaans, meh begriëp dat 't neet vèul goods wäor wat 'r zaag. De keender wäore vèul bié de Amerikane, ién de wejje of bié t'rs dy iéngkwarteerd wäore bié de lúij, en kòste nogal get Yngels versjtoën en kalle. "Joe bis e sjikken", brólde Piet.

Wie de aander keender nao boëve wouwe goën, kaom Louke Celisse mèt 't koëleziëf asseraoje nao boéte en sjtrúijde dat ién 't midde van de sjtèg oét. Douw vele dao graof wèurd: "Aad këlke, awe bier". Louwke zaag dat 'r naachsjich haw op de myn en neet kòs sjlaope. Sjmuerges en

saoves braok 'r z'nne nak es 'r mêt de fits de sjtèg op of aof môs. Hêr wâor nog neet te gooj ién wie Hubie van Lemkes zaag: "Iech gaon 'nne beurstel hole, daan keer iech die asse wêg". Hubie kalde Mesjteechs. Naodat de asse wâore weggekêrd en nouwe sjanie ién de sjtèg wâor gegoejd, kôste ze weer iéssjtole.

Wie Bêrke sjnoondes gête haw en weer goûng iéssjtole, sjoûng bié Louke vuur 't hoés 'n dêil keender vuur 't hoés te rope: "Aad këlke, aad këlke!" Zjêf van de Sjlicher verbraok de serenaad: "Kom v'r goên nao de Duústersjtèg. "Dao maog ich neet goên", zaag Bêrke. De Duústersjtèg wâor langer en sjtyler, dao wâor nog al 'ns 'n oongelök gebêurd. "Kom, 'n sjaniehut măoke op 't Brook". Wie ze

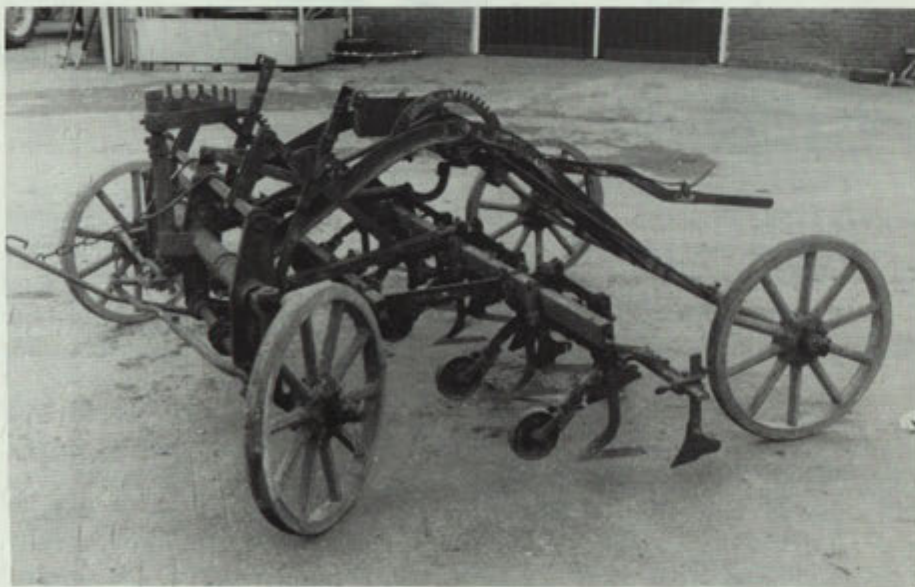
daomêt aon de geng wâore, krêg Bêr van Indebraek d'n iénval dat ze de sjanieballe dy ze gedriejd hawwe bêter bié Louke vuur 't breerke en de dêur kôste legke. Ién koer woerd dao mêt iéngesjtömp. Mêt sjanieballe vaan 'nne havve meter doérsjnèj op d'n iéssjtool voerte ze op Louwke aon. 't Breerke laog bekaans gaans touw en de dêur haaf. Louwke kaom boëve aon de roët: "Hèila, kaomp 'ns truk, wat ês dat hié?" "Es geer vervelend tegen us zeet, zien veer vervelend tegeneuver uuch", zaag Hubie. "Lange, haaw dich d'nne groete moond, ich gaon 'ns tot bié d'n mam. Haolt dè sjanie hié mer weg. Ién 't vervolg zal v'r 't zoe doén: ich goej langs de hek van Honnef asseraoje, daan gaon ich de Pötsjtèg op en aof. Meh mak mich hié niks mie d'r heen". De vrèj wâor getèikend. Louwke krêg 'n nouw serenaad: "Lang zal hij leven, lang zal hij leven, lang zal hij leven in de gloria" en goûng ién. De sjanie woerd opgerûimp en ze goûnge weer iéssjtole.

Gus

Nieuwe aanwinst

De collectie van het streekmuseum breidt nog steeds uit. Onlangs ontvingen we van de familie Aarts-Lardinois uit Herkenrade historisch waardevolle landbouwmachines in goede staat. Op de foto is een schoffelmachine te zien. Verder kregen we nog een "wel", een sproeier, een wanmolen en enkele karrewielen. Familie Aarts-Lardinois bij dezen bedankt.

De schoffelmachine

Wat maog 't zién ?

Deze keer niet alleen raden of doorgeven waarvoor dit voorwerp werd gebruikt. Het is een typisch 'attribuut voor onze omgeving, maar lang niet iedereen gebruikte dit gereedschap. Mensen die het voorwerp van de foto gehanteerd hebben, weten vast wel een bijbehorend verhaal of anekdote. Graag reacties naar Frans Huits (tel 1683) of John van de Weerd (tel 2667) met vermelding van de functie van dit voorwerp en een toepasselijk verhaal.

John van de Weerd

Kên d'r hön nog

Wöm Berchmans

Op 8 december 1879 wordt in Eckelrade Wöm Berchmans geboren, zoon van Bèr Berchmans en Berb Lardinois. Ruim twee jaar later, op 25 januari 1882 ziet Zjang het levenslicht. Bèr en Berb krijgen ook nog een dochter, Trúij genaamd.

Als Wöm vijf jaar is, verhuist het gezin naar Gronsveld. De familie Berchmans gaat wonen in de boerderij aan de (huidige) Rijksweg 13. Wöm, Zjang en Trúij verliezen al op jonge leeftijd hun vader. Bèr overlijdt in 1889. Berb staat er nu met de kinderen alleen voor. Wöm en Zjang leren al zeer jong mee te werken op de boerderij.

Zjang en Bina Berchmans-Mingels

In de middag van de 12e augustus 1895 staat een groot deel van hun straat onder in het dorp aan weerszijden in brand. Berb en de kinderen zien het vuur op hun boerderij afkomen. Met man en macht wordt de brand bestreden. Het geluk is aan hun zijde. De brand, die elf boerderijen in de as zou leggen, komt tot de woning van buurman Nikkela Dassen (thans het huis van de familie Bremen, Rijksweg 15). De boerderij van Berchmans blijft gespaard. De opluchting zal echter van korte duur blijken te zijn. De gemeente maakt van de ontstane situatie gebruik om de weg, die van oudsher onder in het dorp tamelijk smal was, te verbreden.

Een nieuwe rooilijn wordt vastgesteld. Dit vormt voor de bewoners van de afgebrande huizen geen probleem: zij kunnen bij de herbouw van hun woning daarmee rekening

houden. De gevolgen voor de familie Berchmans laten zich echter raden. Hun boerderij staat als enige aan de oostzijde van de straat nog volledig overeind en ligt in de nieuwe situatie te ver naar voren. Om binnen de nieuwe rooilijn te blijven ziet Berb zich gedwongen de voorgevel van de boerderij terug te plaatsen. Dit vergt echter een ingrijpende en kostbare verbouwing en het benodigde geld is er niet. Er volgen moeilijke jaren waarin met zuinigheid en vlijt getracht wordt het geld voor de verbouwing bijeen te brengen.

In 1907 speelt zich op de boerderij een nieuwe tragedie af. Op een avond in mei 1907 zit Trûij, de zuster van Wöm en Zjang, naast de kachel te slapen. Plotseling valt een brandende houtblok uit de kachel en de kleren van Trûij vatten vlam. Ze wordt wakker, maar dan is het al te laat. In een mum van tijd staan al haar kleren in brand. Trûij weet nog naar buiten te rennen. In haar wanhoop springt ze in de mestpoel. De vlammen worden gedoofd, maar Trûij houdt er ernstige brandwonden aan over. Na een "langdurig en smartelijk lijden" (zoals haar bidprentje vermeldt) overlijdt ze vier maanden later aan haar verwondingen, moeder Berb en haar beide broers in grote verslagenheid achterlatend.

Maar het leven gaat door. In 1915, bijna 20 jaar na de brand, kan de verbouwing van de boerderij beginnen. Het werk wordt uitgevoerd door Pie en Bér Mingels, burens van de familie Berchmans (het huis van de familie Heynen-Mingels stond er toen nog niet). De voorgevel, die van mergel was, wordt afgebroken en ruim 2 1/2 meter teruggeplaatst. De huidige bakstenen voorgevel dateert dan ook van dat jaar. Wie anno 1994 bij Berchmans de poort in kijkt, kan zien dat de rest van het huis nog steeds van mergel is.

Als de verbouwing in de loop van 1915 gereed komt, kan de rust in huize Berchmans weerkeren. Zjang heeft inmiddels Bina Mingels leren kennen. Bina is op 1 augustus 1892 geboren als oudste dochter van Bèr en Nèleke Mingels-Thehue. Bèr heeft een goedlopend boerenbedrijf in het pand waar thans de familie Vrancken woont, Rijksweg 119. Bina schuwt het zware werk op de boerderij van haar vader niet. Jarenlang fungeert zij als paardeknecht. "Ze hèt toezjoer mèt 't pèrd gevàore", zegt dochter Corrie nu.

Wöm, Zjang, Bina, Bèr.

Zjang en Bina trouwen in 1924 en het paar neemt zijn intrek bij Berchmans. Voor moeder Berb, op dat moment 77 jaar, is de komst van Bina uiterst welkom. Lang heeft ze de aanwezigheid van haar schoondochter echter niet kunnen meemaken: in 1927 overlijdt ze.

Maar ook heuglijke tijden dienen zich aan. In 1928 krijgen Zjang en Bina een dochter, Corrie. 5 Jaar later wordt Bèr geboren.

Inmiddels gaat het werk op de boerderij zijn gangetje. Zoals gebruikelijk in die jaren, had de boerderij het karakter van wat we nu een gemengd bedrijf noemen: een paard, een paar koeien en varkens, maar daarnaast ook fruit en diverse gewassen (aardappelen, suikerbieten etc.). Hun land lag in kleine stukjes verspreid rond het dorp: "ièn de Sjéhelder, 't Brookvèld, de Sjlak, de Brak, 't Vroendel, ièn de Daor, op Sint-Amandus, aon Treechterbèrg en aon de Muülewèg".

Gaandeweg was er een duidelijke werkverdeling gegroeid tussen Wöm en Zjang. Zjang deed het werk op de boerderij, terwijl Wöm het paard verzorgde en er het veld mee in trok. Zjang melkte altijd, Wöm nooit, die kon niet melken.

Foto genomen vanaf de "mêsjtem". Links een deel van het woonhuis, met Bina tijdens haar dagelijkse arbeid. Aan de muur boven de ingang naar de koestal hangen de "zek mêt kliezaod". Rechts staat de ladder "t kaoves op" (kaoves = de ruimte waar het kaf bewaard werd).

Het perceel, waar de boerderij van de familie Berchmans staat, liep vroeger tot aan de Êkkelderwêg. Het gedeelte waar zich thans het huis van de familie Habets-Bremen bevindt, was destijds moestuin. Daar zorgde Wôm altijd voor. Zjang liet zich daar slechts een heel enkele keer zien.

Het leven voltrok zich volgens een vast patroon. 's Ochtends vroeg op, naar de kerk, dan aan het werk, 's avonds de rozenkrans en om negen uur "nao boëve". Behalve in de oogstmaanden, dan werd 's avonds geen rozenkrans gebeden. Dan was het zo druk dat het hele gezin in het veld was. "Es 't sjpon op 't véld, môs v'r allemaol mêtwërke", aldus dochter Corrie.

Hoewel er hard gewerkt werd, hadden Wôm, Zjang en Bina het niet breed. Zoon Bêr typeert de situatie als volgt: "De kiëse môste de keunsmês betaole en de êrpele môste de paach opbringe." Soms, bijvoorbeeld als de kersenooft tegenviel, moest een koe of varken verkocht worden om de pacht van het land te betalen.

Foto genomen vanaf de Rijksweg. V.l.n.r. Corrie, Jetten ("bagkekoûpmaan"), Wôm, Bêr, Mathieu Devue.

Wôm, Zjang en Bina waren tevreden met wat ze hadden. Meer was er ook niet nodig. Uitgaan deed Zjang zelden. Alleen op zondagavond ging hij kaarten bij "Frens onder" (Frans Dassen) en dan had hij het voor de rest van de week gehad. Met de Bronk trok Zjang in de processie mee als broedermeester van het Heilig Hart, een functie die hij zijn hele leven trouw vervuld heeft. Later heeft schoonzoon Jo van Beek die "flamboûw" nog jarenlang gedragen. De Broederschap van het Heilig Hart is in de jaren zestig ter ziele gegaan, hetgeen Bêr en Corrie, al denkend aan hun vader, nu nog steeds aan het hart gaat. De enkele keer dat Zjang buiten het dorp kwam, was als hij met Bina en Wôm naar de kermis in Eckelrade of Herkenrade op familiebezoek ging. In Maastricht kwam hij alleen als er "bagkemért" was.

Het verenigingsleven was aan Zjang niet besteed. Wôm was in dit opzicht heel anders. Hij was een fervent lid van de harmonie. De klanken van zijn tuba waren een vertrouwd geluid voor wie op een mooie zomeravond het huis van

Wöm, 50 jaar bij de harmonie. Wöm, Bèr Martin, Zjang Janssen.

Berchmans voorbij liep. In 1894, op 15-jarige leeftijd, werd Wöm lid van de harmonie en hij zou dat zijn hele leven blijven. Bij gelegenheid van het 125-jarig bestaan, dat in 1960 groots gevierd werd, werd Wöm hulde gebracht vanwege zijn 66-jarig lidmaatschap. In de harmonie liet

Wöm niet alleen op muzikaal gebied van zich horen. In 1910, toen de harmoniezaal gebouwd werd, haalde Wöm met zijn paard en kar bakstenen en andere materialen uit Maastricht. Diverse keren moest hij op en neer alvorens de hele partij op de plaats van bestemming was. Vanwege zijn vele verdiensten viel hem op latere leeftijd het erebestuurslidmaatschap ten deel.

Naast zijn inzet voor de harmonie was Wöm een verwoed duivenmelker en legde hij graag een kaartje. Wöm zette duiven in bij café Scheepers en bij café Broers. Kaarten ging hij bij Peusens (aan het station) en bij Broers. In deze cafés was geregeld een mitsj-concours, waar Wöm altijd van de partij was.

Gebeurde het "dëse" (dorsen) vroeger met de hand, in de jaren voor de oorlog werd de "dëskas" (ook wel "daampkas" genoemd) in het dorp geïntroduceerd. De "dëskas" ging de boerderijen langs en de boeren hielpen elkaar. De komst van de "dëskas" gold bij Berchmans als bijzondere gebeurtenis. Dat blijkt vooral uit het feit dat driemaal per jaar vlaai gebakken werd: met de Bronk, de septemberkermis, en "es de dëskas kaom".

1949. Zilveren bruiloft van Zjang en Bina. V.l.n.r. Wöm, Zjang, Bèr, Bina, Corrie, Jo van Beek.

1960. De harmonie bestaat 125 jaar. Zjëun Bouchoms, Wöm.

Na de oorlog krijgen Wöm en Zjang hulp van Bèr. Deze laatste herinnert zich uit die tijd de volgende gebeurtenis nog als de dag van gisteren. Op een zomerdag in 1949 werd het paard voor de "oûsker" gespannen om in de "Daor" hooi van het land te halen. Zjang en Bèr gingen op de wagen zitten, Wöm leidde. Op de "Daorwëg", ter hoogte van de "Waan", schrok het paard plotseling van een koe. Het paard rende van de weg af, de "Gröb" in. De kar sloeg om, Zjang en Bèr in de val meesleurend. Hun geluk was dat de "löddere" (= opstaande zijanten) van de kar de val braken. Het liep dus goed af.

In 1955 wordt Zjang getroffen door een hersenbloeding. Veertien maanden later overlijdt hij.

In 1961 sterft Wöm. Hoewel hij niet ziek was en nog iedere dag in zijn moestuin te vinden was, voelde hij dat zijn einde nabij was. In de zomer van 1961 verklaarde hij tegen

familie en bekenden dat ze hem binnenkort konden begraven. En zo gebeurde. Op 10 september overlijdt hij. Door "zijn" harmonie wordt Wöm naar zijn laatste rustplaats begeleid. Bina overleefde zowel man als zwager. Ze had echter geen gemakkelijke oude dag. De laatste tien jaar van haar leven werd ze geplaagd door ziekte. Als ze tenslotte niet meer kan lopen, brengt Bèr haar iedere zondag achter op zijn fiets naar de kerk. Geregeld gaat ze op deze manier naar haar dochter Corrie aan de Hogeweg. Op het laatst is ze aan haar bed gekluisterd. Haar bidprentje typeert haar: "Eenvoudig en vroom, geduldig en gelaten heeft ze de beproevingen in haar leven, de langdurige ziekte van haar echtgenoot en die van haarzelf aanvaard." Bina sterft op 21 april 1964.

Piet Daemen
Sjef Caris

Achter: Marie van Caldenborgh, Lily Spauwen, Jeanne Claessens. Voor: ? ; Jês Mulkens.

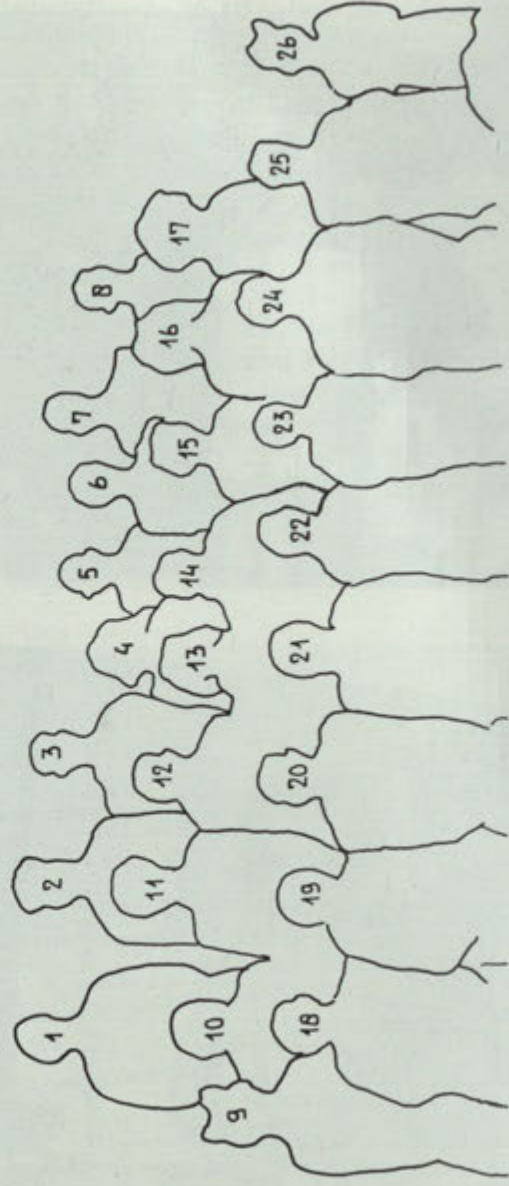
1939. Tentoonstelling Missienaaikrans. V.l.n.r. Alice Doyen (Smets), Marie van Caldenborgh (Doyen), Nêt Houben (Schreurs), Marieke Hofman, Lène Jaspars, Lies Schrijnemaekers, Alice Willigers.

1939. V.l.n.r. Wis Hollanders (Clairbois), Freens Lahaye, Bèr Cruts.

1949. Zilveren Bruiloft van Zjang en Bina Berchmans

1 Bèr Lardinois (Eckelrade) 2 Jean Mingels (Pie) 3 Zjèn Mingels (Drikske) 4 Lies Mingels (Tillie) 5 Breur Tillie 6 Corrie Paquay (Waber) 7 Bèr Waber (post) 8 Jean Mingels (Drikske) 9 Marie-Thérèse Lardinois 10 Marie Lardinois-Ploumen 11 Piet Mingels (Pie) 12 Bèr Berchmans 13 Corrie Berchmans 14 Jo van Beek 15 Corrie Waber (post) 16 Corrie Mingels (Daemen) 17 Maria Waber (Versteeg) 18 Bèr Ramakers (Herkenrade) 19 Lies Ramakers-Habets 20 Wòm Berchmans 21 Zjang Berchmans 22 Bina Berchmans-Mingels 23 Lies Waber-Mingels 24 Nikkela Lardinois 25 Lucia Lardinois-Vaessens 26 Maria Lardinois.

Wè huelp ôs ?

Geziën

Het binnenplaatsje uit het vorige nummer behoort tot het huis op de hoek "Duústersjtèg" (Van Caldenborghstraat)-Broekstraat (Broekstraat 51). Jean van Caldenborgh en Tiny Meertens zijn de bewoners, echter nog niet zo lang. In mei 1992 werd het gekocht en het duurde tot mei 1993 eer zij het na een grondige verbouwing betrokken.

De vader van Jean, Leo van Caldenborgh, kocht dit huis in 1956. Leo en zijn vrouw Berb Hessels zouden hierin blijven wonen tot aan hun dood. Leo stierf op 26 augustus 1984 en Berb acht jaar later op 14 februari 1992.

Hoe oud deze woning is, weten we niet, maar wat ik van Jean en Tiny hoorde zou het huis rond 1900 gebouwd zijn. Nu is het een nostalgisch plekje te midden van nieuwbouw. Onderstaande foto toont ons het huis waar Leo en Berb woonden voordat zij in 1956 naar " 't Brook" verhuisden. Wellicht dat deze tip jullie op weg helpt.

Sjef Caris

Rariteiten

In het kerstnummer van het vorige jaar deed de sectie Natuur een oproep aan de lezers om bijzondere vondsten of meldingen uit de natuur te melden bij onze sectie. Het is verheugend dat er steeds vaker een beroep wordt gedaan op de sectie. Regelmatig bellen inwoners uit Gronsveld of Rijckholt naar een der medewerkers met een melding van een gevonden (helaas vaak dood of gewond) dier. Meestal betreft het dieren die vrij algemeen voorkomen; een enkele keer echter betreft het een bijzonderheid. Zo hebben wij afgelopen jaar weer een bonte verzameling rariteiten in onze omgeving aangetroffen. Wij willen u die niet onthouden. Dat niet alle exemplaren uit deze verzameling altijd even welkom zijn, moge blijken uit het navolgende.

De kersevlieg

Voor de meesten van ons is de kersevlieg een onbekend insect, echter niet voor de fruitteler. Bij het horen van haar naam slaat menig teler de schrik om het hart. Dit vliegje, slechts 4 mm groot, kan namelijk een volledige kersen oogst vernietigen. Gelukkig zijn er maar weinig fruittelers die volledig afhankelijk zijn van de kersen oogst. Verder is de kersevlieg zeer zeldzaam en komt ze alleen voor in jaren met een zachte winter die gevolgd wordt door een warme zomer.

1994 was zo'n jaar. Na ruim dertig jaar (laatste keer in 1963) stak het vliegje de kop weer op, met de bekende gevolgen.

We stellen het aan u voor.

Het kersevliegje is zwart met een heldergele driehoek aan de bovenzijde van het borststuk tussen de vleugels. Zie tekening. De vleugels zijn doorschijnend en hebben vier donkere banden. De trage vliegjes verschijnen omstreeks

Kersevlieg (4 mm).

half mei op zonnige dagen, als de buitentemperatuur de 15 graden overschrijdt. De vrouwtjes zetten de eitjes af onder de schil van de nog groene kersen. De uitgekomen larven boren zich regelrecht naar het midden van de vrucht en blijven bij de pit tot ze volwassen zijn. Dan boren ze zich naar buiten en laten zich op de grond vallen, waar ze verpoppen. Cyriel Scharnigg vertelde dat de schade in het rampjaar 1963 voor Gronsveld nog beperkt was gebleven. In een 2,5 ha grote kersenwei in Rijckholt bijvoorbeeld werd destijds geen schade geconstateerd. De uiterste grens van het verspreidingsgebied was toen Eckelrade. Dit jaar was het verspreidingsgebied veel groter en daarmee ook de aangerichte schade.

Het kersevliegje vliegt hoofdzakelijk op latere en zoete kerserassen, zoals hedelfinger en gascogne. Toch worden ook wel zuurdere kersen (bijvoorbeeld morel) bezocht. De aantasting van de kersen door de kersevlieg is vrij eenvoudig vast te stellen. Naast de aanwezigheid van de witte maden valt ook op dat de pitten los zitten van het vruchtvlees. Hoewel je van het eten van de aangetaste kersen niet ziek wordt, wensen wij u smakelijker vruchten toe. (Met dank aan Cyriel Scharnigg.)

Rood weeskind

In augustus zag Ina van de Weerdt-Roosen tegen het raam van haar garage een vrij grote nachtvlinder. Het was een lid van de familie van de "uiltjes", herkenbaar hun grijze en bruine kleur. Deze vlinders komen in de avonduren graag op het licht af. Wat opviel waren de fel rood gekleurde achtervleugels, die je alleen zag wanneer hij opvloog. In een insektengids vond Ina hem terug onder de naam "rood weeskind". De naam rood weeskind is ontleend aan de gelijkenis die er bestaat met de kleuren van de kleding die vroeger door Amsterdamse weeskinderen werd gedragen. Het rood weeskind is overdag, als hij rust tegen een boom, muur of schutting, nauwelijks waar te nemen. Door de schutkleuren wordt hij door zijn belagers niet opgemerkt. Zou hij onverhoopt toch ontdekt worden, bijvoorbeeld door een vogel, dan worden de prachtige karmijnrode vleugels ter afschrikking uitgevouwen. De rups van het rood weeskind is kaal en grijs tot roodbruin. Je kunt de rupsen vinden in de schorsspleten van eiken. De eitjes worden afgezet op populieren en wilgen, en komen in het volgende voorjaar uit.

Natuurpark De Eijsder Beemden

Reeds gedurende een aantal jaren heeft de sectie Natuur samen met andere natuurverenigingen in de regio zich ingezet om de achteruitgang in het natuurgebied aan de Maas een halt toe te roepen. Dit natuurgebied, beter bekend als het "grindgat", was dringend aan een andere beheersvorm toe. Voorjaar 1994 is deze andere beheersvorm er gekomen. Tevens is aan het gebied een 17 ha kleinschalig weiland toegevoegd. Voorjaar 1995 zal het gebied zijn officiële status als natuurpark krijgen, en met enig vlagvertoon geopend worden. In het voorjaarsnummer van Grueles van 1995 zullen wij hier aandacht aan besteden. U heeft reeds via "Binding" kennis kunnen maken met de doelstellingen, de eerste activiteiten van de nieuwe beheerder, en met de nieuwe naam van het gebied: Natuurpark de Eijsder Beemden.

Na het gewijzigd beheer, was de natuur aan zet. De overstromingen in december 1993 hebben flinke hoeveelheden sedimenten en zaden aangevoerd. Het kaalgevreten en vertrapte gebied kreeg zodoende een flinke injectie, hetgeen in het voorjaar leidde tot een ware groei-explosie van allerlei planten. De konikpaarden en gallowayrunderen deden vervolgens hun werk. Door hun graasgedrag zorgden ze al snel voor een afwisselende vegetatie. Een diersoort die snel reageert op wijzigingen in het terrein is de vogel. Er werden dan ook enkele schitterende waarnemingen gedaan, waarover het volgende.

Buidelmees

De buidelmees is een mezesoot die haar broedareaal langzaam uitbreidt in westelijke richting. In Oost-Europa is de buidelmees een algemene broedvogel van oobossen (moerasbossen) en moerassen. Vanaf midden jaren zeventig heeft de soort enkele broedpogingen in Nederland ondernomen. Eind jaren tachtig heeft ze onze oostgrens gepasseerd. Het broedresultaat is wisselend. Ook aan het grindgat werden destijds enkele broedpogingen geconstateerd. Waarschijnlijk hebben die geen uitgevlogen jongen opgeleverd. Anders was het dit voorjaar. Op vier verschillende plaatsen werden roepende mannetjes gehoord en gezien. Op twee plaatsen werden nesten gebouwd en van één plek is bekend dat er daadwerkelijk jongen zijn uitgevlogen. Het nest is een zeer kunstig bouwwerk en wijkt qua vorm totaal af van andere nesten, die meestal een komvorm hebben. De buidelmees is net als zijn soortgenoten een holenbroeder. Hij zoekt echter geen holletje, hij maakt er zelf een, meestal in een wilg die dicht bij het water staat. Het mannetje zoekt naar vorken in omlaag hangende takken. Deze takjes verbindt hij met grassprietjes en trekt ze naar elkaar toe. Hij bouwt het nest met grover materiaal af tot een bolvormig geheel met aan één zijde een kleine opening. Zo bouwt hij enkele nesten dicht bij elkaar. Intussen heeft hij zijn lokroep ten gehore gebracht in de hoop dat er vrouwtje op af komt. Komt er geen vrouwtje opdagen, dan begint het mannetje op een andere plaats ijverig opnieuw te bouwen. Komt er wel

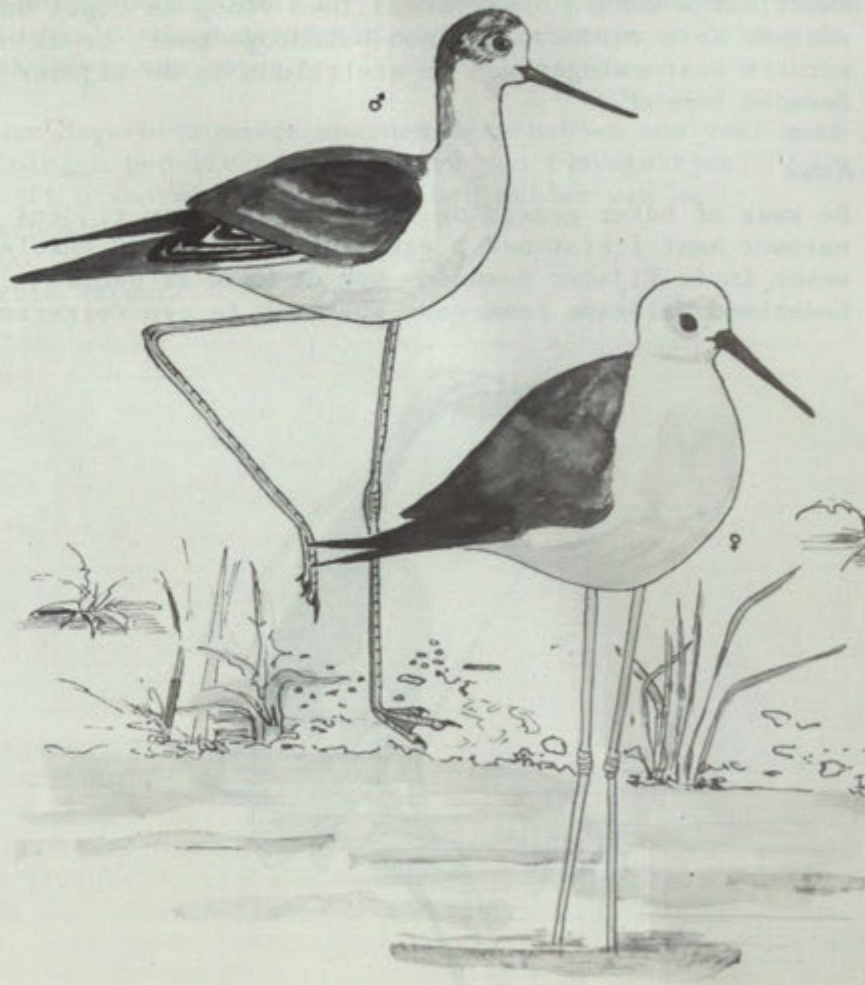

Buidelmees met nest.

een vrouwtje op zijn roep af, dan inspecteert zij de nesten en kiest er, als hij geluk heeft, eentje uit. Het vrouwtje bouwt het nest verder af met fijn materiaal, zoals mos, spinrag, pluis en veertjes, en maakt ook de buisvormige ingang. Zie tekening.

Steltkluut

Op 24 april 1994, zondagochtend en schitterend weer, werden aan de oever van de grootste plas de "Groene Rivier" (de bekende schaatsvijver) enkele scholeksters en een zomertaling waargenomen door Hub Reumers. Plotseling zeilde door het blikveld van zijn verre kijker een zwart-witte vogel met ontstellend lange roze poten. Zo'n 75

Mannetje en vrouwtje steltkluut.

meter van hem vandaan landde de vogel. Hij hipte nerveus op en neer. Hubs eerste indruk bleek te kloppen: het was een steltkluut.

De steltkluut is in Nederland een zeer zeldzame zomergast, en dan wordt hij vrijwel alleen in de buurt van de kust bij brak water aangetroffen. De vogel heeft een schitterende zwart-wit-tekening en staat op poten die 20 cm lang zijn. De steltkluut was een mannetje, herkenbaar aan de zwarte vlek in de nek. Hub heeft hem een kwartiertje kunnen observeren. Toen vloog de vogel door naar de iets verderop gelegen halfdroge poel. Er zijn geen eerdere waarnemingen van de steltkluut in de Eijsder Beemden bekend.

Kwak

De kwak of beter gezegd de kwakken verbleven tijdens de nazomer maar liefst met 5 exemplaren gedurende enkele weken in de Eijsder Beemden. Ook de kwak is een in Nederland zeldzame zomergast. De kwak is een reigersoort

Kwak

en vrijwel alleen 's nachts actief. Overdag houdt hij zich schuil in dichte begroeiing. Tijdens een planteninventarisatie van IVN Eijsden bemerkte iemand twee bruine reigerachtige vogels. Al snel was duidelijk dat het kwakken moesten zijn. Waarnemingen van dergelijke bijzonderheden gaan in vogelaarsland altijd als een lopend vuurtje. Het duurde dan ook niet lang of van heinde en verre kwamen vogelaars naar de Eijsder Beemden om de kwakken te observeren. In totaal werden er 5 te zamen gezien (2 oudervogels en 3 jongen). De jongen zijn bruin gespikkeld, de oudervogels zijn staalgrijs op de rug en lichtgrijs van voren.

Naast deze bijzondere waarnemingen hebben ons veel meer meldingen bereikt (onder andere van ijsvogeltjes). Blijft u vooral doorgaan met het melden van uw waarnemingen.

Sectie Natuur

Gronsveld 200 jaar bevrijd

Geschiedzangen van een tijdgenoot uit Gronsveld-Eckelrade

Inleiding

Het vorige nummer van Grueles stond in het teken van de bevrijding door de Amerikanen 50 jaar geleden. In september herdachten we dit in Gronsveld en Eijsden grootscheeps met feestelijkheden die meerdere dagen duurden. Dit vieren was zinvol: in 1944 mochten we weer vrijuit zeggen wat we dachten en konden we weer ons eigen bestuur kiezen. Na ruim vier jaar kregen we onze vrijheid en democratie weer terug.

In ons enthousiasme over deze bevrijding 50 jaar geleden mogen we echter niet vergeten dat 200 jaar geleden ook al iets dergelijks plaatsvond. In 1794 kwamen hier ook vreemde legers (toen Franse) en die maakten eveneens een einde aan een periode zonder vrijheid of inspraak; en geen periode van vier jaar maar van enkele eeuwen. In 1794 maakten de Franse "bevrijdings"-legers een einde aan de heerlijkheid Gronsveld. De feodale rechten van de laatste heer, graaf Auguste Joseph Laurent von Törring werden plechtig afgeschaft. De "commune" Gronsveld ging zijn eigen gemeentebestuur kiezen onder de nieuwe leuze "Liberté, Egalité et Fraternité".

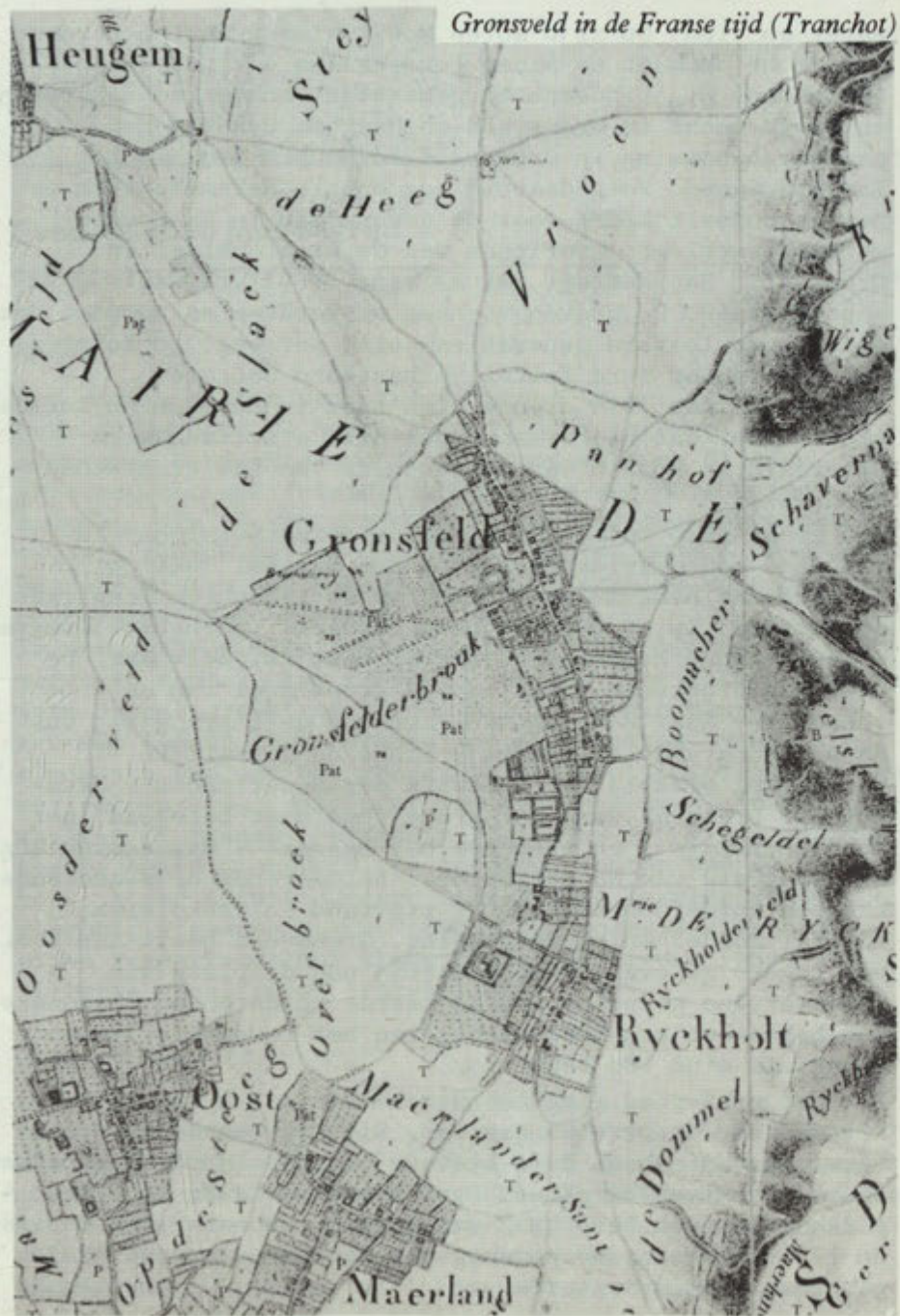
Gronsveld voor 1794

In 1794 kwam een einde aan een vastgelopen en totaal verouderd bestuursstelsel, gebaseerd op een middeleeuws standenstelsel met zeer veel rechten en privileges voor adel en geestelijkheid. Een korte opsomming van de rechten van de Heer van Gronsveld maakt duidelijk hoe weinig ruimte restte voor de bewoners hier. Hij bezat tiendrechten (10% van de inkomsten) en recht op jacht,

water en wind. Op zijn molen moest alles gemalen worden. Het recht om munt te slaan leverde hem ook zeer ruime inkomsten. Hij benoemde burgemeester, schout en schepenen en sprak recht in Gronsveld en Heugem. Ook bij de pastoorsbenoeming in Gronsveld en Heugem had hij het laatste woord. Voeg daarbij nog enkele herendiensten en het is duidelijk dat voor de gewone man in Gronsveld weinig overbleef. Overigens was de graaf zelden in Gronsveld. Het kasteel was al vanaf 1643 vrijwel onbewoonbaar. De graven vochten of werkten en woonden dus elders; de laatste generaties zelfs ver weg, in Beieren. Het graafschap werd feitelijk bestuurd door een zaakgelastigde. Die diende zijn heer in München en zorgde er wel voor dat hij er zelf ook niet armer van werd. Uiteraard op kosten van de inwoners van het graafschap Gronsveld.

Het graafschap bestond uit een straatdorp -Gronsveld- langs de noord-zuidroute boven het Maasdal, uit de dorpskernen Heugem aan de Maas en de gehuchten Eckelrade en Honthem, op en over de berg. Ondanks vruchtbare akkers en weidegrond kwam men hier toch niet tot welvaart. De heer van Gronsveld pakte een te groot deel van de inkomsten. Maar een grotere ramp was de ligging bij ons dorp. Gronsveld lag namelijk langs de zuidelijke aanvoerweg vlakbij het "bolwerk der Nederlanden", Maastricht. Die stad werd met grote regelmaat belegerd; het huidige België - en speciaal het Maasdal - was eeuwenlang hét slagveld van Noord- Europa. Belegerende of passerende troepen vorderden regelmatig proviand en trekdieren, meestal zonder enige vergoeding. Gronsveld heeft aan heel wat legers geleverd. Voeg daarbij nog de plaag van rondzwerfend gespuis, gedeserteerde soldaten en zigeuners, dan hebben we een ruwe schets van het leven hier in Gronsveld eind 18e eeuw.

Dat het niet goed ging met Gronsveld voor 1794 kan men aflezen uit de bevolkingsgroei. Die stagneerde in de 18e eeuw, zoals in heel Zuid-Limburg. Gronsveld werd getroffen door epidemische ziektes. Dysenterie velde in 1745 hier 43 personen op een bevolking van ± 1000 inwoners. Ook in 1781 en 1794 kende ons dorp een groot "sterfteoverschot" als gevolg van de dysenterie.

Het liedboekje uit Eckelrade

Het jaar 1794 bracht grote veranderingen en werd - zo zien we dat nu, 200 jaar later - het begin van de nieuwe geschiedenis. Dat de mensen uit die tijd dat zo niet ervaren hebben is niet onbegrijpelijk. De bevrijders uit die tijd, de sansculotten, vorderden immers ook proviand en paarden en de waardepapieren waarmee ze betaalden bleken waardeloos papier. Het Franse bestuur trad zeer streng op en kweekte voornamelijk vijanden. Op de eerste plaats adel en geestelijkheid, die immers hun machtspositie en bezittingen verloren. Voor zover niet gevlucht of ondergedoken, bleven ze actie voeren tegen het nieuwe regime. Maar ook de gewone man, de derde stand die tenslotte "bevrijd" werd, merkte geen verbetering. Dit is duidelijk te lezen uit de *décadaire* (10-daagse) rapporten van de kantoncommissarissen aan het gouvernement in Maastricht en die vandaar naar Parijs werden gestuurd. De graaf Von Törring bleef zich intussen vanuit München ook nog bemoeien met "zijn" graafschap Gronsveld. Bijvoorbeeld bij de pastoorsbenoeming in 1798. Tot ± 1800 beschouwde hij zich nog steeds als de "heer van Gronsveld". Dat maakte de toch al chaotische situatie hier niet duidelijker. Jarenlang was de toestand erg gespannen en onzeker.

De Fransen liepen vanaf het begin hard van stapel en dat zou uiteindelijk vruchten afwerpen. De Franse bevrijding was in feite aanvankelijk een bezetting. Ze wekte verzet. De bezetting was een gewelddaad en tevens een weldaad. Weinig tijdgenoten zagen die dubbele inhoud, die wij nu zien; het gros ervoer de nieuwe tijd, zeker de eerste jaren alleen maar als een bezetting.

Door een gelukkig toeval weten we hoe Gronsveld die Franse jaren beleefde. We beschikken namelijk over enkele liederen, die een landbouwer uit Eckelrade destijds in een liedboekje noteerde. Wie het was weten we niet en ook het liedcahier is helaas zoek, maar gelukkig zijn enkele liederen ruim honderd jaar geleden gepubliceerd door Jos Habets, de eerste rijksarchivaris in Limburg. Hij had het liedboekje van de eigenaar uit Eckelrade gekregen. Zo'n gezongen lied had eeuwenlang - en zeker in die tijd - de functie van een "volks" krant. Zingend en declamerend werd

nieuws doorgegeven en becommentarieerd. De zangen beginnen dan ook vaak met "nu luistert allen naar dit lied, wat heden te is geschied." Ze werden gezongen in huiselijke kring of café, op straat of op de kermis en dan vaak als Bänkelsang, een voordrachtslied waarbij illustraties op platen werden aangewezen. Volksliederen zijn betrouwbare spiegels van de gevoelens van de gewone man, en dat geldt ook voor onze zangen uit Eckelrade. We zullen nu de stemming in Gronsveld rond 1794 gaan peilen via de liederen van onze landbouwer-zanger uit Eckelrade. Hij was, zo zullen we zien, een trouwe aanhanger van het Oostenrijks gezag en moest dus helemaal niets hebben van de Fransen hier.

De eerste Franse aanval 1792-1793

In 1789 was in Frankrijk de revolutie uitgebroken en vrijwel meteen was de export van de revolutie-idealisme begonnen. In februari 1792 lagen Franse troepen al voor Maastricht. Dus ook hier in Gronsveld. De stad hield stand en in het voorjaar van 1793 werden de Fransen verdreven door een Oostenrijks leger onder leiding van Karel van Coburg. Het was een moeilijk jaar voor de inwoners hier en dat zong men ook uit op straat. De zanger van Eckelrade noteerde in 1793:

Wat droefhyt in ons vaderlant
Wat pijn wat ongeneugt!
De jongheyt vlucht naer alle kant,
Den ouden man die zucht!

Het lied schetste de Fransen als baarlijke duivels, die koning en kerk schenden:

Een volk dat werkt tot ieders leet
Vervreemt van Godes huys,
Dat men niet gerne menschen heet,
Maar veel meer helsch gespuys.

In de winter van 1792-93 naderde de hulp vanuit het Rijnland. In die maanden moet dit lied zijn geschreven, want het eindigt met de volgende coupletten;

Kloek op Maastrichter jongmans al,
Het licht des daegeraets
Schijnt weer in 't aertse dal
In deze donkre plaets,

Mij dunkt, ik zie een sterre klaer
Wier glans zich zeer verspreidt,
Die ons nu al te gaer
Naar Betleëm geleyt.

Het is prins Karel zeer vermaerd,
Een kloek en dappere held,
Die de Fransen zeer veraerd
Met moed heeft neergeveld.
Dus laet ons roepen overal
Met stemme onvervaert:
't Is prins Karel zeer vermaert
Die ons verlossen zal.

Maastricht bleef nog uit Franse handen, maar Aken viel wel op 16 december 1792 en bleef bezet tot 2 maart 1793. Toen de Fransen zich uit Aken moesten terugtrekken zong men daar op de melodie van Marseillaise een spotlied, om de felle en volkse toon, die goed de woede weergeeft van de Akense bevolking.

Aachener Marseillaise

Uehr halonke, schlechte prijje.
Canaljepack en schelmevieh!
Für mossen üch hei lije
En döschen ons net reppe mieh.

Waht ühr merr, ühr franse Bieste,
Hosz Könt der ongresche zaldat
Met Cobourg Üch an de Schwahrt,
Dat ühr noh heem mot fieste.

Uehr ärm zittojengs,
Uehr Lompebataljongs!
Kehr hong! Kehr hong!
Set net mieh weht äls Dreck agen Schong.

Ook de stad Luxemburg werd in 1792 door de Fransen belegerd en daarover gaat het Eckelraadse lied "Van de Stad Luxemborg". De formule van dit lied komt bij

geschiedzangen veel voor; in een tweegesprek vraagt een vurige vrijer de gunst van de stad, die hij belegert. Een beeld dat ook de simpelste toehoorder begreep. De Fransman opent in dit lied de dialoog:

Luxemborg, gy schoene stadt
Ik heb u lang in sin gehat
Gij zijt den roem van 't land,
De sleutel van Brabant
Met u sterke wallen.
Ziet u minnaer aen,
Die komt tot u gegaen
Die dag en nacht heeft voor uw deur gestaen.
Ik versoeck u schoen juweel
Uw forten en casteel
Te krijgen tot myn deel.

Verontwaardigd wijst de stad dit "aanzoek" af;
..... Al warent hondert duysent man
Die komen in gespan.....
..... Wat gij komt vraegen en hoor ik niet,
Uw tael staet my niet aen:
Daerom wilt heenen gaen
Ik kan geen fransch verstaen.

De Fransman houdt echter vol:
Ik geef u nog acht maenden tyd.
Als een oprechte minnaer vryt,
Zoo wel bij dag en nacht,
Heb ik aan uw poort gewacht.....
~Ik ben gezonden van Nationael,
Gij moet niet vreezen voor geen vuer of stael
Noch kogel uit den loop.
Mijn herte geef ik u te koop
Soo gy my biedt de vredeshoop.

Luxemburg blijft echter weigeren!
Fransman, ik zal het niet toestaen,
Ik heb den eed van trouw gedaen
Aen 't huys van Oostenryck.....

Dat is voor de Fransman geen argument; hij voert de opdracht van zijn regering uit: het Nationaal Congres, om de revolutie-idealén te brengen naar de lage landen in het noorden:

.....Ja uw wallen zijn sterk
Hoog verheven in het zwerk
Maar het Nationael
Heeft de victorie en de zegenprael
Over het heele Nederland,
Over Vlaenderen en Brabant
Den boom der Vrijheid geplant.

Het tweegesprek gaat zo nog enige coupletten door en uiteindelijk bezwijkt de bruid Luxemburg voor de vasthoudende vrijer Frankrijk.

Gronsveld bij Frankrijk 1794

In 1794 kwamen de Franse legers opnieuw terug. Vanaf september belegerden ze weer de stad Maastricht en lagen dus ook weer hier in Gronsveld. Ondanks zware bombardementen hield de stad stand tot 4 november. Toen gaf de militaire gouverneur zich op verzoek van het stadsbestuur over. Maastricht en omgeving werden ingelijfd bij de Republiek Frankrijk als "Département de la Meuse - Inférieure" (=Nedermaas= huidige Belgisch en Nederlands Limburg). Binnen dit departement werd Gronsveld een "commune" van het kanton Eijsden. Alle correspondentie ging vanaf nu in het Frans. Alle onderdanen van de Republiek Frankrijk kregen te maken met hoge belastingen en veel anti-godsdiensstige maatregelen. Gelaten zong men ook hier het bekende versje:

Hup Marjanneke
Stroop in 't kanneke
Laet de poppetjes dansen
Eerst was hier de Pruis in 't land
En nu die kale Fransén.

Steeds meer werd van bovenaf geregeld en steeds drukkender werd de last van het nieuwe regime. Overall moesten jaarlijks vrijheidsfeesten worden gevierd, georganiseerd door de Franse ambtenaren. Ieder kanton moest een vrijheidsboom planten; er kwam er ook een in Gronsveld. In Eckelrade noteerde onze zanger in 1795 de volgende klaagzang en dat schetst scherp de sfeer in Gronsveld tijdens de eerste bezettingsjaren:

Wat hoort men zugten en klaegen
 Van menig christen mensch,
 In dees bedroefde oorlogsdagen
 Om de vervolging en tegenspoed,
 Hoe dat men wordt verdrukt
 En zuyver uitgeplukt
 Door de Fransche wet
 Het is ons ongeluk.

Het tweede couplet eindigt met de verzuchting:

....Of zullen wij voortaan
 Moeten op de baen
 Met de Fransche Natie gaen?

Dat "moest" inderdaad nog jaren. Tot 1815 bleven we
 ingelijfd bij Frankrijk.

De Nedermaas in opstand 1798-1799

De Boerenkrijg

De lasten van het Frans bewind werden steeds drukkender. Hoge grondbelastingen en onbegrijpelijke stelselwijzingen wekten grote wrevel. Een republikeinse kalender, met een 10 - daagse "week", de decade, verving de oude christelijke kalender en weekindeling. Nieuwe nationale feestdagen (b.v.van de vrijheid, de landbouw, de jeugd, de stichting van de republiek enz.) kwamen in plaats van de Christelijke Jaarkrans. In 1797 moest iedere ambtsdrager een "eed van haat tegen het koningschap" afleggen en er ontstond een nieuwe jacht op afgezette (onbeëdigde) priesters, die in het geheim toch nog functioneerden (zie Grueles 1988, achtste jaargang, pagina 105).

De bom barstte hier in 1798 toen ook voor onze gewesten de conscriptie (loting), de dienstplicht, werd ingevoerd. Allerwege ontstonden opstootjes en rellen en men formeerde zelfs ware boerenlegers. "brigands" (boeven) noemde de Maastrichtse commissaris Cavenne hen steevast in zijn rapporten naar Parijs. Het felste verzet vond plaats in het huidige Belgisch Limburg. Het groeide daar uit tot een echte "boerenkrijg" en in december 1798 leverden de "brigands" bij Hasselt een veldslag met Franse legereenheden.

Ook hier op de rechter Maasoever was het in het najaar van 1798 erg onrustig. In heel veel dorpen hakten woedende inwoners de vrijheidsboom - het symbool van de Franse bezetter - om, ook hier in Gronsveld. Medio 1799 werd in Gronsveld een nieuwe vrijheids-eik geplant, nu "garantie par des pillasses", - beveiligd door een hekwerk -. Een Franse ambtenaar, Lambert werd letterlijk met stenen ons dorp uitgejaagd; toen men hem bleef bedreigen vertrok hij met zijn gezin naar Maastricht. In januari 1799 maakten gendarmes te paard in Gronsveld jacht op onbeëdigde priesters en ondergedoken dienstweigeraars, maar de boeren hier namen zo'n dreigende houding aan dat de gendarmes rechtsomkeert maakten. Het bleef onrustig aan beide zijden

van de Maas. In juli berichtte commissaris Cavenne vanuit Maastricht naar Parijs: "Quant aux habitants ils ne dissimulent plus leur espoir; dans la plupart des cantons ils se montrent ouvertement, insultent à la République et se permettent de plattes chansons sur ses revers. Quelques mouvements séditieux ont même éclatés; des brigands armés parcourent les cantons de Cortesem et de Beringen." (wat de inwoners betreft, zij verbergen niet meer hun hoop (op verandering); in de meeste kantons beledigen ze in het openbaar de republiek en durven zelfs platvloerse liederen op onze tegenslagen te zingen. Er zijn zelfs enkele opstandige bewegingen ontstaan; gewapende bendes doorkruisen de kantons Cortesem en Beringen.) Een van die platvloerse liederen zong men ook hier. Het werd genoteerd door onze landbouwer uit Eckelrade. Het lied schetste een van de "bataljes" van rebellerende boeren in het huidige Belgisch-Limburg tegen de Fransen. In het refrein staat hun leuze: "om ons Land en Christendom."

Het lied begint als volgt:

Al wie wilt hooren een nieuw lied
En wat in dienst (=Diest) al is geschied:
Ons jongens trekken de poorten uyt,
Zij vreezen voor geen Fransch gespuys.

Refrein. Wij willen lijden, kloekmoedig strijden (bis)
En vechten om ons Land en Christendom (bis)

Sa jongens! scheidt maer goeden moed,
Ons eerste batalje die was goed.
De jongens staen als bomen vast,
Zij vreezen voor geen duivels ras.
Refrein

Na de eerste botsing bij Halenbroeck joegen ze de Fransen:

..... "....." op Herk aen,
Zij hadden geen tijd om stil te staen.

Bij Meerhout hadden ze succes:

Jezus gaf ons den zegenprael,
wij hebben gevangen den generael.

Refrein:

Den generaal nu was er benouwd,
Van angst werden hem zijn leden koud:
"Ik zal u geven mijn woord en geld
en stellen mijn volck in uw geweld."
Refrein:

Via een charge van de Franse "houssaeren" werd de generaal echter bevrijd:

.... Zij namen hem ons af met pijn,
Maer voortaan zullen wij wijzer zijn.
Refrein:

Dat het verzet ook de dienstplicht gold, lezen we in couplet zeven:

Is het voor de Republiek niet een schand,
Dat zij alles vragen van ons land?
Zij hebben gestolen ons geld en goed
En nu nemen zij de jongens hun bloed.
Refrein:

Zij geven ons de naem al van brigans,
Maer dat is het fijne van hun Fransch:
Voor hun zijn ze engelen in de tael,
Maer moorden en rooven al te mael.
Refrein:

Liever als te staen onder het Fransch geweld,
Laten wij ons neerschieten op het veld.
Veel liever sterven wij den dood,
Als op te staen tegen 't Roomsch geloof.
Refrein:

Wij willen lijden, kloekmoedig stryden (bis)
En vechten om ons land en christendom (bis)

Napoleon brengt rust in het land

Eind 1799 was de politieke, economische en sociale onrust zo groot - ook in Frankrijk - dat er iets moest gebeuren. Dat werd de staatsgreep van Napoleon. Op negen november 1799 greep hij de macht, verdreef regering en parlement (raad van 500) en riep zichzelf uit tot le consul. Al snel

werden de meest gehate besluiten teruggeschroefd, zoals de kalender, de priester vervolging, de eed van haat tegen het koningschap enzovoort. Echte rust bracht hij in 1801, toen hij een concordaat sloot met de paus en zo de meeste conflicten met de kerk bijlegde. Godsdienst mocht weer vrij worden uitgeoefend. Dat leverde Napoleon veel supporters op, ook in onze contreien. Hij werd dan ook enthousiast in Maastricht verwelkomd toen hij in juli 1803 de vestingwerken kwam inspecteren.

Bestuur en rechtspraak (code Napoleon) bracht Napoleon op orde, en de economie bloeide allerwege op, ook in onze regio. Kanalen en wegen met diligencediensten vergrootten marktmogelijkheden voor handel en industrie. De landbouw bloeide op. Hij sloot vrede met de meeste buurlanden: met de Bataafse Republiek, met Spanje en Duitse vorsten. Zo kreeg ook de graaf Von Törring, vóór 1794 heer van Gronsveld, Duits grondgebied ter compensatie van zijn graafschap hier. Zelfs met de aartsvijand Engeland kwam Napoleon in 1802 tot een vredesregeling, de vrede van Amiens.

Deze vrede met Engeland is ook bezongen in Eckelrade. Meteen valt op dat de toon heel wat milder is dan bij de vorige liederen. Het lied heet "De vrede met Engeland" en staat weer in de vorm van een tweegesprek. Frankrijk begint:

Engelant, ik kom u vraegen,
Ik bemin u principael.
Siet wie u komt liefde draegen
Uit het Fransch Nationael,
Die my heeft de macht gegeven'
Om u te vraegen 't laatste woord
Met een kort en goed accoord,
Om met u in vrede te leven.
Want gy de leste zyt
Die ons vryheid bestrijdt.
Segt my, segt my uit rechte min
Of gy het syt van sin.

Als Engeland wat gereserveerd reageert, haalt Frankrijk in
couplet drie wat potiger uit:

Wel koning van Groot - Britanje
Kent gij niet den generael
Die zoo meenge kloeke campagne
Heeft behaeld in zegenprael.....
..... Britanje, zegt het gauw
Maekt vree, maekt vree op goe manier
En wij staeken 't oorlogsvier.

Nog houdt Engeland de boot af: Frankrijk verandert weer
van toon en werkt nu op het gemoed:

Laet ons te saem den vree verklaeren,
Liever als nog strijden te gaan,
En menschenbloed bespaeren
Doet zoo is u voorgedaen
Van d'andere potentaten
Daer d'oorlog is gestaekt
Heb ik niet den vrede gemaect
Met de Bataefse staeten?
En ook met Oostenrijk
En Spanje te gelijk?
Zoudt gij, zoudt gij nog wederstaen
Het Fransch Nationael.

Het kwam in 1802 wel tot een vrede met Engeland, maar lang
hield die niet stand. Wat Napoleon ook deed, de bevolking
accepteerde het. Hij benoemde zichzelf tot le consul voor
het leven en liet zich in 1804 zelfs tot keizer kronen
door de paus. Dat werd allerwege, ook hier, met gejuich
begroet. Het laatste lied dat we van onze zanger hebben is
een vertederend loflied uit 1804 op Napoleon "onzen
vriend". Het lied roept de toehoorders op Napoleon te
"eeren met liefde en vlijt, nu hij is gekroond door Zijn
Heiligheid". Het slotcouplet doelt op Napoleons bezoek aan
Maastricht (1803) en wijst op de erezulen toen te zijner
ere daar opgericht. Tot slot dit lied compleet:

Laet ons met lust den lof verkonden
Van Napoleon onzen vriend,
Die ons bemint uit hert en zinnen
Gelijk een vader doet zijn kind.
Wilt hem dus eeren met liefde en vlijt,
Nu hij is gekroond door Zijn heiligheid.

Denkt eens hoe droevig wij waren verlaten,
Den raad van vijfhonderd had ons misleid,
Wij moesten onze kerken met geweld verlaten,
Gevangen werd de geestelijkheid,
En droevig naar het eiland Rhé gebragt,
Maer 't rijk is kort, voor die God veracht.

Daarna volgden wetten die zij gaven,
Vol van ongeloof en dwingelandij.
Den sabbath kwamen zij te versmaden
In hunne plakaten, de dood stond erbij.
Den tienden dag vierden zij naar hunne wet,
Maar Godes geboden die werden verplet.

Napoleon moet zijn geprezen;
Als generaal nam hij 't zweerd in de hand,
Van God vroeg hij eerst den zegen
En bragt den raad van vijfhonderd van kant.
Zie hoe God de vromen bemint:
Eén held vijfhonderd fielten verslint.

Ach wat een vreugde voor alle menschen,
Hij gaf de vrijheid aan de geestelijkheid.
In onze kerk gaat het weer naar wenschen
God kan men weer dienen op zijn tijd.
Wat groote schande die God hebben veragt,
Hoe zij nu allen te niet zijn gebragt.

Toen hij eerste consul was, naar wenschen,
Kwam hij bekijken met vreugde ons land
Tot groot genoegen van alle menschen,
Daar worden kostbare zuilen geplant,
Om God te danken voor dezen Held
Die ons eer aandoet en alles herstelt.

Twaalf jaar uit het liedboek van onze landbouwer uit
Eckelrade (1792-1804). Zij schetsen de schok die de
omwenteling van 1794 in onze samenleving teweeg bracht.
De toonzetting van de liederen weerspiegelt echter ook de
verschuiving van de stemming van de bevolking hier:

aanvankelijk klagend en jammerend, in 1799 strijdlustig en onder Napoleon berustend en later juichend. Men had zich uiteindelijk verzoend met de nieuwe situatie. Die was hiér begonnen in 1794 en dat mogen we dit jaar ook wel herdenken.

Piet Orbons

Inhoudsopgave 'Gruel's' jaargang 14, 1994

Rubriek en artikel	afl.	blz.
Activiteiten agenda		
De klejn sjöttery; joonk geliérd és..	2	73
Dorp en milieu		
Schone Maasvallei	1	9
"t Kepelke van Riékelt aon de Voérenwég	3	152
Dialect		
Erteriézer hoële	1	13
Kiése plökke	2	52
Kérmes	3	108
Kiësvekaansie 2	4	160
Foto		
-	1	31
-	2	91
-	3	145
-	4	176
Historie		
De Franse ruiter	1	41
De Sjöttevèndel	2	59
Bevrijding van Gronsveld	3	119
Herinneringen van een bevrijder	3	122
De gevechten rond de Molen van Gronsveld	3	128
Gronsveld 200 jaar bevrijd	4	190

Kên d'r hön nog

Bèr van Lynke	1	20
Zjèun Bouchoms	2	75
Juliëtte van Triéneke	3	134
Wöm Berchmans		
Zjang en Bina Berchmans-Mingels	4	166

Natuur

Gröffele of gröffieje	1	3
Leibomen	2	96
Herfsttijloos	3	115
Roefeldag	3	118
Rariteiten	4	182

Streekmuseum

Een geweldige erfenis	1	37
Wat maog 't zién?	2	94
-	3	151
Nieuwe aanwinst	4	164
Wat maog 't zién?	4	165

Van aal en nog get

Wankelt "De Beuk"?	1	39
--------------------	---	----

Rectificaties

p. 148. Bèr Spauwen moet zijn Zjors Spauwen.

Copyright Stichting Grueles.

Secretariaat: Rijksweg 92, 6247 AK Gronsveld. Tel. 04408-2880/1575.

Abonnementen-administratie: Rijksweg 86a. Tel. 04408-1662.

U kunt zich abonneren op ons tijdschrift door f 22,50 over te maken op Rabobank Gronsveld
11 75 15 000 of Postbank 25 35 375 t.n.v. Stichting Grueles. Losse nummers f 6,75.

